

LİBYA'DA GÜÇ UNSURU OLARAK KABİLELER

“

İbn Haldun toplumların devlet olabilmesini ancak asabiyetle mümkün görmüş; sebep asabiyetini, nesep asabiyetinin bir üst boyutu olarak değerlendirmiştir. Kan bağıni aşarak ortak bir ülkü/şuur etrafında güçlerini temerküz ettiremeyen toplumların sağlıklı bir devlet kurmasının çok zor olduğunu düşünen İbn Haldun, bu durumun vaki olduğu topraklarda sürekli çatışmaların olacağını belirtir.

”

Ramazan Oduncu

Araştırma Asistanı, ORSAM

Arap nüfusunun %85'lik kısmı kabile merkezli örgütlenen Libya'da, siyasi ilişkiler ekseriyetle kabile bağları üzerinden oluşturulmaktadır. Kabilenin aldığı bağlılık yahut karşıtlık kararları bir bütün olarak fertler için bağlayıcı olmaktadır. Osmanlı döneminde Doğu Libya'da elde edilen hakimiyet kabileler üzerinden genişletilmiş, yine İtalyan işgaline karşı mücadelede Ömer Muhtar ve Kral İdris'in tarikat

bağları aracılığıyla kabileler üzerinde sağladıkları nüfuz etkili olmuştur. Son olarak Kaddafi'nin ülkede hakimiyetini temin etmesinde ve yine sonrasında infaz edilmesinde kabileler kritik rol oynamıştır. Bu çerçevede kabileciliğin Libya sosyo-dinamikleri üzerindeki etkisi ve kabilelerin iktidar üzerindeki belirleyici rolünü anlamak için kendisi de bir kabile lideri olan Kaddafi'nin bu gücü nasıl yapılandırdığını anlamaya çalışmak faydalı olacaktır.

Kabilecilik ve Libya

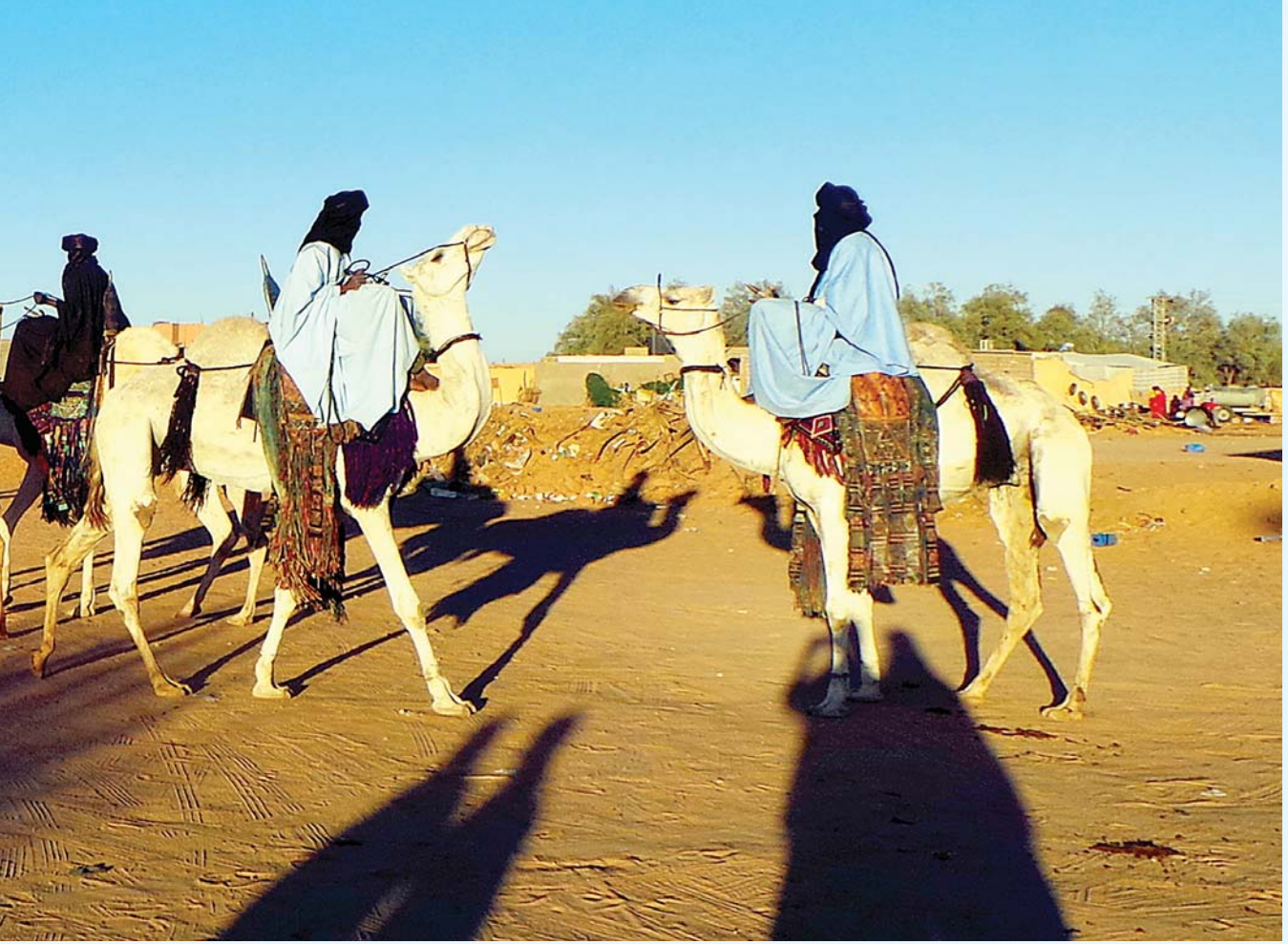
İbn Haldun, Tarih-i İber'in girişi Mukaddime'de toplum metafiziğini temellendirirken “*asabiyet*” kavramını geniş bir şekilde ele almaktadır. Mukaddime'de “*asabiyet*” kavramının karmaşık bir biçimde ele alınması, bu kavramın manasını tek bir kavramla karşılamayı zorlaştırmıştır. *Asabiyet* kavramını farklı grupları bir araya getiren maya olarak kabul ettiğimizde, birlik ve örgütsel bir yapının İbn Haldun'e göre ancak asabiyet ile mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çerçevede İbn Haldun nesep ve sebep olmak üzere iki tür asabiyetten bahsetmektedir. Konumuzla ilgili olan nesep asabiyeti, kan bağından tevellüt eden daya-

nışma ve aidiyet duygusudur. İbn Haldun toplumların devlet olabilmesini ancak asabiyetle mümkün görmüş; sebep asabiyetini, nesep asabiyetinin bir üst boyutu olarak değerlendirmiştir. Kan bağıni aşarak ortak bir ülkü/şuur etrafında güçlerini temerküz ettiremeyen toplumların sağlıklı bir devlet kurmasının çok zor olduğunu düşünen İbn Haldun, bu durumun vaki olduğu topraklarda sürekli çatışmaların olacağını belirtir.

Libya kabileleri incelendiğinde kendi içlerinde bir anlamda demokratik niteliklere işaret edecek özellikler arz ettikleri görül-

mektedir. Şura yahut meclis denilen alt birliklerde, üyeler tarafından bağlayıcı olan kararlar alınmaktadır. Karar alım sürecinde hiyerarşik bir yapı takip edilmekte, kabilenin her üyesi bu sürece aktif katılım hakkına sahip olmaktadır. Alınan kararların kabilenin her ferdi için bağlayıcı olması, bazı özel durumlarda kabileden bireysel kopmaların olması ile sonuçlanmaktadır. Bu tür durumlarda başka bir kabilenin himayesine girilmektedir. Ancak bu kişiler, o kabilenin tam bir üyesi sayılmazlar. Evlilikler genelde kabile içinde olsa da farklı kabileler arasındaki evliliklerde kız tarafı eşinin

kabilesine tabi olmakta ve kendi kabilesinden tamamen çıkmış sayılmaktadır.

Libya'daki önemli kabileler bölge bazlı şu şekilde sıralanabilir:

Trablusgarp bölgesinde: Warfala, Magariha, Maslata, Awlad Busayf, el-Zintan, el-Rijban, Zawiya.

Sirte bölgesinde: Qaddafi, el-Magariha, el-Magharba, el-Riyyah, el-Haraba, el-Zuwaid, el-Guwaid.

Sirenayka bölgesinde: el-Zuwayya, Awlad Ali, Misurata, Masamir, el-Awagir, el-Abaidat, Drasa, el-Ba-

rasa, el-Fawakhir, el-Majabra, Kargala, Tawajeer, Azziyat, Ramla.

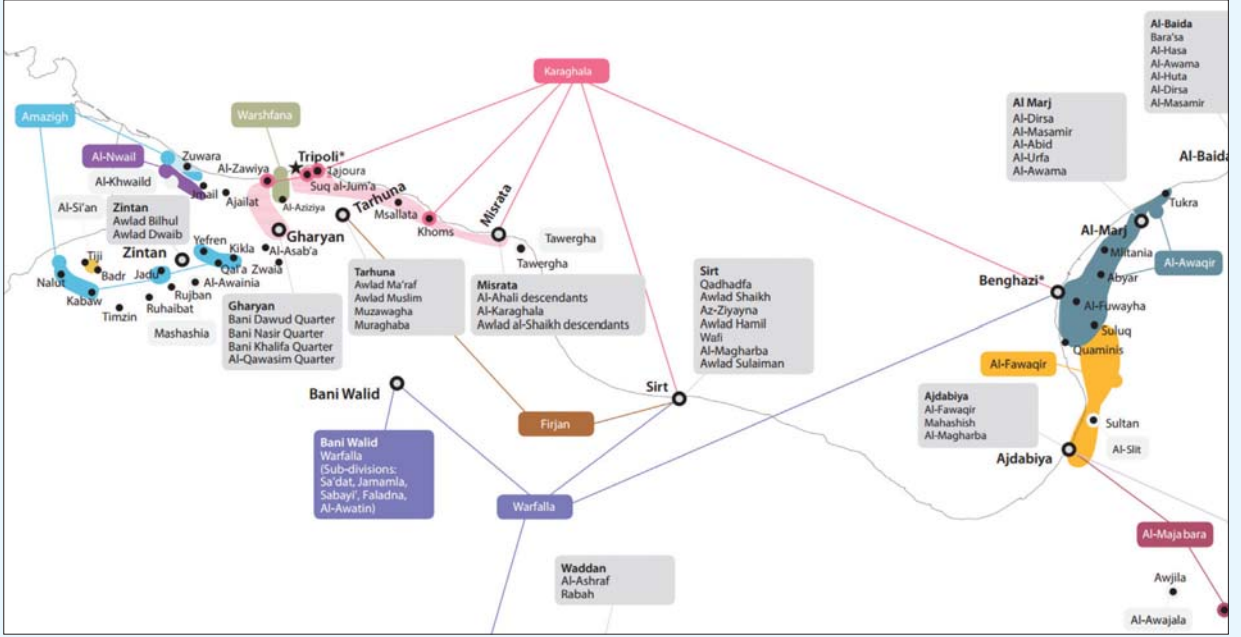
Fizan bölgesinde: el-Hutman, el-Hassawna, Tibbu, Tuareg.

Kaddafi, otoritesini sağlama amacıyla kabileleri temsil eden önemli nüfuz sahibi isimleri saf dışı bırakmayı hedeflemiştir. Görevden alınan vali ve üst düzey memurların birçoğu farklı kabileleri temsil eden bu kişilerden oluşmuştur.

Kaddafi Dönemi ve Sonrasında Kabilelerin Rolü

Muammer Kaddafi'nin başa gelmesi ile devletin kabile sistemine olan bağlılığının zayıfladığını belirtmek gerekir. Mısır'ın Cemal Abdülnasır modelini takip ettiği iddiasına sahip olan Kaddafi taraftarları, Arap sosyalizminin bir gereksinimi olarak Kral İdris dönemi bakiyesi olan vali, memur ve yerel yöneticileri tasfiye etmişlerdir. Bunun yerine ise yerel ve ulusal seviyelerde "Devrim Komuta Konseyleri" kurulmuştur. Bu konseyler eski kabile ittifakları ve bu bağdan doğan güç ilişkisini yıkmak için kabileleri, kendi aralarındaki ittifak anlaşmalarını bozmaya zorlamıştır. Cemahiriye sistemin bir parçası olarak Kaddafi, devlete olan sadakatın kabile bağının önüne geçmesini amaçlamıştır. Kaddafi, otoritesini sağlamlaştırmak amacıyla kabileleri temsil eden önemli nüfuz sahibi isimleri saf

dışı bırakmayı hedeflemiştir. Görevden alınan vali ve üst düzey memurların birçoğu farklı kabileleri temsil eden bu kişilerden oluşmuştur.

Kaddafi evlilikler yoluyla önemli kabilelerle akrabalık bağları tesis etmiş, kritik görevleri akrabalık bağı olan isimlere teslim etmiştir. Ancak bu bağları kurarken dahi bir kabilenin temeyyüz etmemesine dikkat etmiştir. İkinci evliliğini doğu bölgesinin önemli kabilelerinden olan Baraassa'dan yapan Kaddafi, eşini kabile içinde daha az önemli kabul edilen Farkach ailesinden seçmiştir. Yine aynı gerekçeyle görevlendirilen yeni isimlerin simgeselleşmemesine önem veren Kaddafi, bu görevleri liderlik vasfı zayıf olan, sönük isimlere vermeye önem vermiştir. Burada altı çizilmesi gereken nokta, Kaddafi bu "sosyal dönüşüm" politikasını devam ettiren paradoksal olarak bazı kabileleri öne çıkarmak zorunda kalmıştır.

Kaddafi otoritesini korumak adına, silahlı güçlere alternatif oluşturmaya önem vermiştir. Uluslararası ilişkiler literatüründe genellikle dengeleme olarak adlandırılan politika takip edilmiş, askeriye ve polis güçlerine alternatifler oluşturulmuştur. Bu amaçla, güvenlik taburu, devrim muhafızları ve üç tane istihbarat servisi kurulmuş ve bahsi geçen kurumlar kendi aralarında yatay hiyerarşiyle yapılandırılmıştır. Otorite için kritik olan istihbarat servisleri Kaddafi'nin kayınpederi olan Abdullah el-Senusi'nin komutasına verilmiştir.

Benzer şekilde ordu içinde önemli kademelere güvenilen kabilelerin üyeleri getirilmiştir. Kaddafi askeriyeyi genellikle Sirte, Beni Velid ve Tarhuna kabilesi üyelerine teslim etmiştir. Sabha merkezli Faris Tugay'ın üyeleri genellikle Qadhafda, Warfalla ve Awlad Suleiman kabilelerinden seçilmiştir. Gharyan merkezli Savhan Tugay, Maqariha

yoğunluklu oluşturulmuştur. Ubari merkezli Maghawir Tugayı, Tuareklerin çoğunlukta olduğu Mali ve Nijerya asıllı askerlerden oluşturulmuştur. Tarık bin Ziyad Tugayı'nı ise Qadhadfa ve Awlad Suleiman kabile üyeleri kontrol etmiştir.

Kaddafi'nin ülkedeki mevcut güç dengesini yıllar içinde değiştirmesi farklı kabileler içinde rahatsızlıklara sebebiyet vermiştir. Arap Baharı, Libya toplumu için kabile bağlarının önemini tekrar gündeme getirmiştir. Bu süreçte Tunus ve Mısır'dan farklı olarak Libya'daki göstericilerin çoğunluğunu eğitilmiş gençler ve orta sınıf oluşturmuştur. Siyasi faaliyetlerden tamamen uzak olan Libya toplumu, çatışmaların çıkmasıyla kabileler etrafında organize olmuşlardır. Kabilelerin tarihsel olarak sürdürdükleri kan davaları, anlaşmazlıklar ve dostluklar da taraflar arasında diyalogun başlamasını zorlaştırmıştır. İbn Haldun'un sebebiyet asabiyesi olarak adlandırdığı ortak amacın oluşturulamaması iç savaşın sürmesinde ana etken olmuştur.

Kabileler için kan davası ve intikam geleneğinin de önemli olduğu dikkate alındığında, süregelen iç savaşın bitmesi için söz konusu kabilelerin aynı masa etrafında oturmasının ne kadar zor olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Kaddafi nasıl devrim sonrasında kraliyet ile yakın ilişkileri olan ka-

bilelerin üzerine yürümüş ve sindirme politikası takip etmişse, Kaddafi sonrasında rejim ile birlikte olan kabilelerin üzerine gidilmiştir. Nitekim Kaddafi'yi savunmak için Sirte ve Mısırata'ya gelen 40 bin kişilik Tuarek milisi, Kaddafi'nin yenilgisi sonrası Misratalılar tarafından alıkonulmuşlardır. Tuarek milislerine Kaddafi'nin yeşil bayrağı yedirilirken çekilen görüntüler sosyal medyaya yansımıştır. Bu 40 bin kişilik Kaddafi destekçisi Tuarekler'den 13 bin kişilik grubun bir kısmının öldüğü bazılarının da Misrata'da hapsedildiği bilinmektedir. Benzer şekilde Kaddafi'yi destekleyen Machachiya ile Zintan arasında da yerel savaş denebilecek anlaşmazlıklar olmuştur. Yine Kaddafi'ye sadık olan ve zamanında iktidarın nimetlerinden yararlanan Warfallah kabilesi ve yoğunlukta yaşadıkları Beni Walid kenti, Misrata'ya bağlı askerler tarafından saldırılara uğramıştır. 2011 sonrası Libya yerel çatışma haritası incelendiğinde ülke genelinde benzer çatışmalar olduğu görülmektedir. Sadece siyasi ittifaklar değil diğer çıkar ça-

tışmaları da yaşanan anlaşmazlıklarda etkili olmuştur. Güney'de Tebular ve Arap kökenli olan Awlad Suleiman ve el-Ahsavna arasında Sudan, Çad ve Nijer'den kimin kaçakçılık yapacağı ve sınırı kimin kontrol edeceği üzerine çıkan anlaşmazlıklarda çatışmalar yaşanmıştır. Kabileler için kan davası ve intikam geleneğinin de önemli olduğu dikkate alındığında, süregelen iç savaşın bitmesi için söz konusu kabilelerin aynı masa etrafında oturmasının ne kadar zor olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Sonuç olarak şehirleşme ve taşra nüfusunun azalması Libya kabileseliliğinin toplum nezdinde yüklenmiş olduğu rolü zayıflatmış olsa da iç savaş sonrasında bu rol tekrardan güçlenmiştir. İç savaşın oluşturduğu belirsizlik ve emniyetsizlik duygusu, kabilesinden uzakta yaşayan bireyleri tekrar kabile merkezlerine dönmeye zorlamıştır. Asırlardır toplum için önemli bir konumda olan Libya kabilelerinin, iç savaşın bitirilmesi ve ülkenin huzura kavuşmasında da yadsınamaz bir görev üstelenebileceği belirtilebilir. ■